

МРНТИ 16.01.11

Б.Қ.Аққожина¹, Ж.Қ.Дәркенбаева²

^{1,2}Абылайхан атындағы Қазақ ХҚ және ӨТУ
Қазақ филологиясы кафедрасының аға оқытушылары,
Филология ғылымдарының кандидаттары

ҮШ ТІЛДЕ СӨЙЛЕУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

Аннотация. Мақалада үштұғырлы тіл идеясы қарастырылады. Үштұғырлы тіл идеясының мақсаты – үш тілді бірдей білу деңгейіне жету. Қазіргі жаһандану заманының талабына сай әр адам үш тілді білуі, үш тілде еркін сөйлей алуы қажет. Қазақстан халқы бәсекеге қабілетті ел қатарына қосылу жағдайында көптілділікке басты назар аударуда. Қазіргі таңда білімді, болашағына сеніммен қарайтын ұрпақты тәрбиелеу, әлемдегі экономикасы озық 30 елдің қатарына қосылу және көкжиегімізді кеңейту мақсаттарын жүзеге асыруда ағылшын тілін дүниежүзілік қолданыстағы тіл ретінде үйренудің, үш тілде еркін сөйлеудің ауадай қажеттілігі сезіліп келеді.

Тірек сөздер: үштұғырлы тіл саясаты, көптілділік, идея, жаһандану, ағылшын тілі, кірігу.

Б.К.Аққожина¹, Ж.К.Даркенбаева²

^{1,2}Казахский Университет Международных Отношений и Мировых Языков
имени Абылай Хана, старшие преподаватели кафедры казахской филологии,
кандидаты филологических наук

ИДЕЯ ТРИЕДИНСТВА ЯЗЫКОВ – ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

Аннотация. В статье рассматривается идея триединства языков. Цель идеи трехязычия – достичь уровня владения тремя языками в одинаковой степени. В эпоху глобализации каждый человек должен знать и свободно говорить на трех языках. В условиях вхождения Казахстана в число конкурентноспособных стран большое внимание уделяется проблеме полиязычия. В настоящее время в реализации целей воспитания образованного, уверенного в своем будущем поколения, вхождения в число 30 стран с лучшей экономикой мира и расширения кругозора ощущается потребность в изучении английского языка как языка мирового общения, свободном владении тремя языками.

Ключевые слова: триединная языковая политика, многоязычие, идея, глобализация, английский язык, интеграция.

В.К.Аккозжина¹, Zh.K.Darkenbayeva²

^{1,2}KazUIR&WL named after Abylaikhan, Senior teachers of the Department
of Kazakh Philology, Candidates of Philological Sciences

THE IDEA OF THE TRINITY OF LANGUAGES IS THE REQUIREMENT OF TIME

Annotation. The article deals with the idea of the trinity of languages. The goal of the idea of trilingualism is to achieve the level of proficiency in three languages to the same extent. In the

era of globalization, everyone should know and speak three languages fluently. In the context of Kazakhstan's entry into the number of competitive countries, much attention is paid to the problem of multilingualism. Currently, in order to achieve the goals of educating a confident generation, becoming one of the 30 countries with the best economies in the world and expanding the horizons, there is a need to learn English as the language of world communication, to be fluent in three languages.

Keywords: triune language policy, multilingualism, idea, globalization, English, integration.

«Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі ілім біл» – деген дана бабаларымыздың көрегенділігі бүгінгі заман талабы – көптілділікті, «үштұғырлы тіл» идеясын дөп басып көрсеткендей.

Елбасымыз үш тұғырлы тіл идеясына «Мемлекеттік тіл – біздің халқымыздың тілі, оны осында тұратын барша жұрт білуі шарт. Біз ағылшын тілін де білуіміз керек, өйткені ол – ғылым, инновация тілі. Сондай-ақ, біз орыс тілін де білуіміз қажет, оны біз меңгергенбіз, бұл тілде өзара түсінісе аламыз және орыс тілі – біздің үлкен көршіміздің тілі» – деп түсінік берген болатын [1].

Қазақстан бүкіл әлемге халқы үш тілді бірдей пайдаланатын жоғары білімді мемлекет ретінде танылуға талпыныс жасап отыр. Олар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қарым-қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық эконо-микаға кірігу тілі. Біз мемлекеттік тілді дамытып, орыс тілін қолдап, ағылшын тілін үйренуіміз қажет.

«Үштұғырлы тіл» идеясы өмірлік қажеттіліктен туындап отырғаны белгілі. Үш тілде еркін сөйлеп, жаза білетін халқы бар ел бәсекеге қабілетті мемлекетке айналары сөзсіз.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазіргі заманғы қазақстандық үшін үш тілді білу – әркімнің дербес табыстылығының міндетті шарты. Сондықтан 2020 жылға қарай ағылшын тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20 пайызды құрауы тиіс» екендігін баса айтып өткен болса [1], шетел тілін оқып үйренемін деушілердің саны да күннен-күнге көбейіп келеді. Сонымен қатар бұл, шетел тілінің еліміздің оқу жүйесінде айрықша мәртебеге ие болғандығын айқындайды. Ағылшын тілін мектеп қабырғасынан бастап жоғары оқу орындарында оқыту жаңа әдістемелердің қажеттілігін тудырады.

Көптілді меңгеру – мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғаралық және мәдени қарым-қатынастардың аса маңызды құралы. Еліміздің басқа мемлекеттермен қарым-қатынасы артып отырған шақта көптілді еркін меңгерген, келешекте білімін түрлі саладағы қарым-қатынас жағдайында пайдалана алатын адамды мектеп қабырғасынан оқытып шығару – басты міндет.

Қазақстанның тәуелсіз елге айналып, әлемдік өркениеттің даму жолына түсуі көптілді жетік меңгеруді талап етеді. Осыған орай, білім беру жүйесінде мұғалімдерге қойылатын талаптардың бірі – өмірден өз орнын таңдай алатын, өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез келген ортаға тез бейімделе алатын, белгілі бір ғылым саласынан білімі мен біліктілігін көрсететін, өз ойы мен пікірін айта білетін полимәдениетті жеке тұлға қалыптастырып, бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу. Бұл шетел тілі пән мұғалімдеріне ғана емес, қазақ, орыс тілдері мамандарына да үлкен жауапкершілік жүктеп отыр.

Осы орайда, Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің оқытушылары білім мен тәрбие беру үрдісінде «үштұғырлы тіл» саясатын басшылыққа ала отырып, болашақта үш тілде сапалы дәріс беретін бір типті білім беру жүйесін құру ісіне кірісіп те кетті. Университет оқытушылары үш тілде де әр студенттің еркін сөйлеп, бір-бірін түсіне білуі мен әлем елдеріндегі озық білімді меңгере білу жолында ізденіп, шығармашылықпен жұмыс атқарытуда. Заманауи әдіс-тәсілдер негізінде үш тілді үйретуге өз үлестерін косып, бағдарламалар әзірлеу үстінде.

Қазіргі заман талабына сай мұғалім үлкен дайындықпен, жаңаша әдіс- тәсілдермен, түрлі тапсырмалармен сабақты түрлендіріп отыруы қажет. Болашақ ұрпақтың дамуы

ұстаздардың белсенділігіне, білім деңгейіне, шығармашылық іс-әрекетіне байланысты болмақ.

Шет тілін меңгеріп алған 85 жастағы академик Төрегелді Шарманов ұштұғырлы тіл саясаты туралы: «Оқу – білім бұлағы, білім – өмір шырағы» дегендей, қазіргі заманда оқшау тұрған аралдағыдай күн кешу мүмкін емес. Қазіргі жаһандану мен инновациялар заманында барша елге ортақ болып, дүниежүзілік тіл болып отырған – ағылшын тілі екендігін мойындауымыз қажет. Бүгіннен озық шығып қана ертеңгі күнге ілесуге болады. Сондықтан, ғылым тілі – ағылшын тілі болғандықтан, білім мен ғылымның әлемдік озық тәжірибесін игеру үшін біз ағылшын тілін жедел түрде үйрене білгеніміз жөн» – деп тұжырым жасайды [2].

Ең алдымен, қазақ тілі – ана тілі, мемлекеттік тіл, елаумағындағы басқа ұлт өкілдерімен қарым-қатынас тілі, БАҚ арқылы ақпарат алу тілі, орыс және ағылшын тілдерін үйрену үшін базалық тіл; *орыс тілі* – ресми қатынаста мемлекеттік тілмен қоса қолданылатын тіл (нормативтік бекітіліген функция), қазақ тілімен бірге Қазақстандағы ең көпсанды диаспора және басқа ұлт өкілдерімен қарым-қатынас тілі, қазақ тілімен бірге БАҚ арқылы ақпарат алу тілі, көп жағдайда ағылшын тілін үйрену үшін аралық тіл болып табылады; *ағылшын тілі* – жаңа ақпараттық, инженерлік-компьютерлік технологиялар тілі, әлемдік қарым-қатынас тілі, кейбір мамандық бойынша білім алу тілі, жастар арасында беделді тілге, БАҚ, әсіресе Интернет арқылы ақпарат алу тіліне айналып келеді [3].

Осымен байланысты ғалымдарымыз шет тілін оқытуда жас ерекшелігін ескеру қажеттігін басты назарда ұстап, ең басты мәселе ретінде қарастырып отыр. Төмендегі авторлардың еңбектеріне сүйене отырып, шет тілін оқытуды 10-11 жастан ерте бастамау керек деген тұжырым жасалды.

Л.Выгодский: «Процессы овладения родным и неродным языками разделяет в первую очередь элемент осознанности и преднамеренности, характерный для овладения вторым языком и отсутствующий при овладении родным языком» [4].

Ж.Пиаже: «...в младшем подростковом возрасте (10-11 лет) этническая идентичность формируется в полном объеме» [5].

Й.Л.Вайсбергер: «В силу действия закона родного языка и важности формирования родной картины мира до начала овладения чужой целесообразно начинать преподавание иностранных языков только с 11 или 12» [6].

З.Ахметжанова: «Наблюдаемый в настоящее время перекосяк в обучении иностранным языкам, когда ребенка начинают учить английскому языку чуть ли не с детского сада, а во многих школах с 1-2 класса, мы считаем опасным явлением. Уже сейчас родители бьют тревогу по поводу того, что на 2-3 году обучения дети стараются больше говорить на английском, чем на родном языке» [7].

«Егер жасөспірім, балдырған дүниені, болмыстың заңдылықтарын, сандар әлемін, әлемдік тарихты, жалпы жаратылыстану туралы алғашқы білімдерді өз ұлтының ғасырлар бойы жинақтаған білімдері негізінде, өз ана тілінде емес, өзге тілде танып-білетін болса, онда оның санасында ана тілінің осы білімдерді жеткізуге дәрменсіздігі туралы жаңсақ пікір берік орнығатыны анық. Сонымен бірге ана тіліне де нұқсан келеді. Себебі осы тілдің құралдары арқылы жаратылыстану салаларындағы ойдың даму желісін көрсете алатын, оны дамытып, түрлендіріп, сол арқылы ана тілін де байытатын тілдік тұлғалар саны кемиді, сан жоқ жерде сапа да ойсырайтыны белгілі болса, бұндай білім беру қазақ тілі үшін де, қазақ тілді қауым-дастық үшін де нұқсанды екені анық», – деп тұжырымдайды [3].

Жеті жасқа енді толған балаға ең алдымен өзінің ана тілін дұрыс меңгерту абзал. Содан кейін ғана екінші, үшінші тілді үйретуге көшкен жөн. Үш тілді қа-тар үйретуді бала өз ана тілін жетік меңгергеннен кейін ғана бастау қажет деп ойлаймыз. Үш тілділікке бірінші сыныптан бастап көшу – баланы шатастырып қана қоймайды, оның миында дұрыс

білім қалыптаспайды, бір сөйлемде үш тілдің сөзін қосып, қойыртпақтатып, өзінің ойын анық жеткізе алмай қиналады, сөздік қорына, тіл байлығына нұқсан келеді. Оның басын қатырып, қинағаннан еш нәрсе ұтпаймыз. «Басты ниет – ұлт тілін ұрпаққа білдіруде дамыған елдердің үлгісін пайдалана отырып, өрістету. Ізденіссіз көшіре салу ойда жоқ. Зерттеп, зердеден өткізіп барып, мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыру. «Мәңгілік елдің» мәңгілік тіліне айналдыру» – деген болатын Білім және ғылым министрі Ерлан Сағадиев [8]. Олай болса, барды бағалап, әр іске сабырлықпен келген жөн. Өйткені бала – біздің болашағымыз болса, ана тіліміз – айбынымыз, ал үш тілділік қазақ тілінің де мәртебесін іс жүзінде арттыра түсері анық.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- [1] Президенттің Қазақстан халқына Жолдауы. –Астана, 2010. Білім – өмір шырағы //Егемен Қазақстан. №5(10), 2016 ж. 6-б.
- [2] <http://www.automan.kz /54956-v-rk-budet-razrabotana-strategija-razvitija. html>; [электронный ресурс]. (жүгіну уақыты: 25.05.2016).
- [3] Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. –М., 1956. –486 с.
- [4] Пиаже Ж. Избранные труды. Психология интеллекта. Генезис числа у ребенка. Логика и психология. –М.: Просвещение, 1964. –659 с.
- [5] Радченко А.О. Язык как мирозидение. Лингвофилософская концепция неогумбольдианства. –М.: КомКнига, 2006. –312 с.
- [6] Ахметжанова З.К. К вопросу о трехязычии // Қазақ тілінің тарихы мен түркітану мәселелері. –Алматы, 2011. –296 с.
- [7] Елдік істің ұйытқысы – береке-бірлік //Егемен Қазақстан. №5(10), 2016 жыл, 16 наурыз, 6-б.